

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ДОСЯГНЕННЯ НОВОЇ ЯКОСТІ ОСВІТИ

У статті підкреслюється, що використання конкретних технологій навчання в шкільній практиці буде ефективним лише в тому випадку, якщо обумовлюватиметься націленість на той чи інший результат навчання. Саме готовність учителя зробити осмислений відбір технологій навчання при проектуванні навчального процесу вважається нами однією з умов підвищення якості освіти.

Ключові слова: технологія, освітня технологія, технологія навчання, якість освіти.

В статье подчеркивается, что использование конкретных технологий обучения в школьной практике будет эффективным только в том случае, если будет обусловлена нацеленность на тот или иной результат обучения. Именно готовность учителя сделать осмысленный отбор технологий обучения при проектировании учебного процесса считается нами одним из условий повышения качества образования.

Ключевые слова: технология, образовательная технология, технология обучения, качество образования.

Using specific learning technologies in school practice will be effective only if it is due to focus on one or the other learning outcomes. It is the willingness of the teacher to make a meaningful selection of learning technologies in the design of the learning process identified us as one of the conditions to improve the quality of education.

Key words: technology, educational technology, technology education, quality of education.

Постановка проблеми. На сучасному етапі прогрес освіти спрямований в напрямку пошуку, розробки, наукового і практичного освоєння нових ідей і технологій, використання можливостей сучасної дидактики для підвищення ефективності процесу навчання. Суперечності між вимогами життя і реальним рівнем освіченості випускників загальноосвітньої школи стимулюють пошук нових можливостей освіти. За образним висловом японського вченого і педагога Т. Сакамото, «відбувається впровадження в педагогіку системного способу мислення, який можна назвати «систематизацією освіти».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останнє десятиліття з'являється все більше праць, присвячених визначенню мотивів, значущих стимулів у педагогічній професії, а також педагогічному інструментарію, який використовується в

практиці навчання. У цій галузі представлені роботи П. І. Третьякова, Т. І. Шамової, С. Н. Мітіна, В. Ю. Кричевського та ін.

Нові педагогічні тенденції позначилися і на практиці навчання: основні тренди пов'язані зі зміною цілепокладання, розвитком творчої та розвивальної спрямованості базового навчання, посиленням особистісної орієнтації змісту і технологій навчання (В. І. Загвязинський, А. В. Хуторський, Г. К. Селевко, М. Г. Ермолаєва, І. В. Гладка, В. В. Юдін та ін.). Проголошені сьогодні освітні принципи гуманізації, демократизації, розвитку та варіативності надають педагогічним колективам навчальних закладів і кожному вчителю можливість вибирати і конструювати навчальний процес за власною моделлю, яка враховує весь спектр конкретних умов.

Технологічний підхід є концентрованим вираженням досягнутого рівня розвитку, впровадження наукових досягнень у практику, найважливішим показником високого рівня професійної діяльності.

Термін «технології навчання» досить міцно ввійшов у понятійний апарат сучасної дидактики (А. В. Хуторський, В. П. Безпалько, М. В. Кларін та ін.). Це пов'язано із загальною спрямованістю розвитку людської думки на технологізацію будь-якого процесу. Технологізація процесу навчання базується на виділенні обов'язкових етапів діяльності суб'єктів навчання (в першу чергу, учнів), реалізація яких дозволяє з високим ступенем гарантії досягти заданого результату (Є. С. Полат, В. В. Юдін та ін.).

Метою статті є проаналізувати підходи до визначення терміна «технологія» та класифікації технологій навчання в сучасній освіті.

У педагогіці поняття «технологія» з'явилося на початку 60-х років ХХ століття в США. У цей час, як правило, використовувалося словосполучення «education / pedagogical technology» (освітня/педагогічна технологія), яке асоціювалося, головним чином, із методикою застосування технічних засобів навчання (ТЗН). В англійських публікаціях словосполучення «education technology» іноді застосовувалося для опису процесів навчання, пов'язаних із використанням ТЗН, у тому числі комп'ютерної техніки та мережевих ресурсів. Надалі значення терміна достатньо швидко еволюціонувало і до тепер використовується щодо опису процесів і схем взаємодії всіх учасників навчального заняття. До початку ХХІ століття в англійських текстах використовується три пересічних за змістом, але не взаємозамінних терміна:

1) «technology of education» – технології освіти – стосовно організації та функціонування освітніх систем різного рівня;

2) «technology in education» – технології в освіті – щодо використання технічних засобів навчання, в тому числі комп'ютерних технологій, мережевих ресурсів;

3) «educational technology» – освітні/педагогічні технології або технології навчання, що використовуються безпосередньо в процесі взаємодії вчителя та учнів у ході заняття. В останнє десятиліття широкого розповсюдження отримав також термін «learning technology», вживаний зазвичай стосовно опису технологій навчання, застосованих на уроках і заняттях.

Історичний аналіз зміни контексту вживання поняття «технологія» в педагогіці був зроблений Г. К. Селевком [8]. Він констатує: термін «технологія» в застосуванні до соціальних процесів, у тому числі в сфері освіти, виникає в кінці 1960-х років; у 70-ті роки поняття розширилося, до нього почали відносити все, що стосується вдосконалення навчального процесу; у 80-90-х рр. терміни «шкільні технології», «освітні технології», «технології навчання» починають широко використовуватися в педагогічному середовищі, у тому числі входять до лексики вчителів-практиків і педагогів позашкільної освіти. До кінця 90-х рр. поняття «освітня технологія» поступово починає використовуватися переважно під час опису функціонування освітніх систем, а під час опису навчальних занять та уроків усе більше застосовується словосполучення «технологія навчання». Цей термін зазвичай вживається на методичному рівні, позначаючи сукупність методів і засобів для реалізації процесів навчання і виховання в рамках одного предмета чи класу, або на локальному рівні як технологія окремих частин навчально-виховного процесу, розв'язання окремих завдань.

Поняття «технологія» походить від грецьких – майстерність, мистецтво, наука, закон, знання. Отже, технологія – це знання, наука про майстерність. Перший і серйозний натяк на можливість існування педагогічної технології у сучасному її розумінні знаходимо ще у Я. А. Коменського. У своїй «Великій дидактиці» він зазначав: «Ми відважилися обіцяти Велику дидактику, тобто універсальне мистецтво учити всіх усьому. І при цьому вчити з надійним успіхом; так, щоб неуспіти бути не могло; вчити швидко, щоб ні в учителів, ні в учнів не було обтяжливості чи нудьги, щоб навчання відбувалося із найбільшим задоволенням для тієї чи іншої сторони; вчити ґрунтовно, не поверхнево і, отже, не для форми, а рухаючи учнів до істинних знань, до доброї вдачі і благочестя» [10].

У педагогіці неодноразово робилися спроби дати визначення терміна «технологія» стосовно навчального процесу. Наведемо деякі з них:

- змістова техніка реалізації навчального процесу. Опис, проект процесу формування особистості (В. П. Безпалько);

- опис процесу досягнення планованих результатів навчання (І. П. Волков);

- запрограмований (алгоритмізований) процес взаємодії викладача та учнів, що гарантує досягнення поставленої мети. Структура взаємодії, яка визначає способи впливу і результати впливу на учнів (М. І. Махмутов);

- обміркована в усіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя (В. М. Монахов);

- системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, завданням якого є оптимізацію форм освіти (документи ЮНЕСКО);

- системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, використовуваних для досягнення педагогічних цілей (М. В. Кларін);

- складова процесуальна частина дидактичної системи (М. П. Чошанов);

- комплексний інтегративний процес, що включає людей, ідеї, засоби і способи організації діяльності з метою аналізу проблем і планування, забезпечення, оцінювання та управління рішенням проблем, що охоплюють усі аспекти засвоєння знань (Асоціація з педагогічних комунікацій і технологій США);

- алгоритмізація діяльності викладачів і учнів на основі проектування всіх навчальних ситуацій (Б. В. Пальчевський, Л. М. Фрідман);

- виявлення принципів і розробка прийомів оптимізації освітнього процесу завдяки аналізу факторів, що підвищують освітню ефективність, шляхом конструювання і застосування прийомів і матеріалів, а також за допомогою оцінки застосованих методів (Міжнародний щорічник з освіти і навчання: Лондон – Нью-Йорк);

- набір операцій із конструювання, формування та контролю знань, умінь, навичок і відносин відповідно до поставлених цілей (А. К. Колеченко);

- сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів. Це є організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу (Б. Т. Ліхачов);

- приписи способів діяльності (дидактичні процеси), умов, в яких ця діяльність повинна втілюватися (організаційні форми навчання), і засобів здійснення цієї діяльності (цілеспрямована підготовка вчителя і наявність ТЗН) (О. О. Петрова).

На основі аналізу цих визначень можна стверджувати про те, що поняття «технологія» розглядається в сфері освіти в якості:

- методу формування процесу навчання;

- сукупності і послідовності правил, приписів, прийомів, тобто алгоритмізованого процесу;

- моделі спільної діяльності/взаємодії педагога і учнів;

- системи, що передбачає такі елементи, як ідея, принципи, форми взаємодії, методи і прийоми.

Аналіз сучасного змісту терміна «технологія» стосовно процесів навчання, проведений Г. К. Селевком [8], дозволив виділити чотири групи педагогічних позицій:

1) «технологія» як процес виробництва і застосування методичного інструментарію та навчального обладнання для навчального процесу (Б. Т. Ліхачов, С. А. Смірнов, Н. Б. Крилова, М. Мейер);

2) «технологія» як спосіб взаємодії учасників освітнього процесу (В. П. Безпалько, В. А. Сластьо-

нін, В. М. Монахов, А. М. Кушнір, Б. Ф. Скіннер, С. Гібсон, Т. Сакамото та ін.);

3) «технологія» як науковий напрям, галузь знання (П. І. Підкасистий, В. В. Гузєєв, М. Ераут, Р. Кауфман, С. Ведемейєр);

4) «технологія» як багатовимірне поняття/багатовимірний процес (В. І. Боголюбов, М. В. Кларін, В. В. Давидов, Г. К. Селевко, Є. В. Коротаєва, В. Е. Штейнберг, А. Н. Дахін).

Така ситуація свідчить про те, що різночитання термінів, які пов'язані з організацією процесу навчання і включають в себе поняття «технологія», існують не лише на рівні формулювання, а й на рівні розуміння визначення; термін «технологія» в педагогіці на сьогодні не має однозначного тлумачення.

Більшість дослідників виокремлюють такі критерії технологічності:

- концептуальність – кожній технології повинна бути характерна опора на певну наукову концепцію, що включає філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення цілей;

- системність – технологія повинна мати всі ознаки системи – логіка процесу, взаємозв'язок усіх його частин, цілісність;

- керованість – передбачає можливість діагностичного цілепокладання, планування і проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобами і методами з метою корекції результатів;

- ефективність – сучасні технології існують у конкурентних умовах і повинні бути ефективними за результатами й оптимальними за витратами, гарантувати досягнення певного стандарту;

- відтворюваність – передбачає можливість застосування/повторення/ відтворення технології

в інших однотипних освітніх установах іншими суб'єктами.

На думку Г. К. Селевко, технологічний підхід відкриває нові можливості для концептуального і проєктувального освоєння різних галузей і аспектів освітньої, педагогічної та соціальної дійсності та дозволяє:

- передбачати результати і керувати педагогічними процесами;

- аналізувати і систематизувати на науковій основі наявний практичний досвід і його використання;

- комплексно розв'язувати освітні та соціально-виховні проблеми;

- забезпечувати сприятливі умови для розвитку особистості;

- оптимально використовувати наявні ресурси;

- обирати найбільш ефективні технології, а також розробляти нові з метою розв'язання соціально-педагогічних проблем [8].

Упродовж останнього десятиліття поняття «технологія» використовується як основа, системоутворюючий каркас нового «технологічного» підходу до аналізу і проектування процесів навчання. Технологічний підхід в освіті знайшов своє відображення як у вітчизняній (В. П. Беспалько, В. В. Гузєєв, М. Г. Єрмолаєва, Т. А. Ільїна, М. В. Кларін, А. К. Колеченко, Є. С. Полат, Г. К. Селевко, В. В. Юдін та ін.), так і зарубіжній (Б. Блум, Г. Гарднер, В. Гласек, К. Роз, М. Ніколь та ін.) педагогіці.

Існує декілька підходів до проблеми систематизації існуючих технологій. Так, у роботах Є. С. Полат зазначається, що технології забезпечують ті чи інші концепції, моделі навчання, які, у свою чергу, відповідають певній складовій процесу навчання, а саме: змістовній, процесуальній, мотиваційній або організаційній (див. табл. 1) [7].

Систематизація існуючих технологій навчання

Таблиця 1

Складова процесу навчання	Концепція	Приклад технології, автор
Змістовна	- змістовного узагальнення; - генералізації навчального матеріалу; - інтеграції навчальних предметів; - укрупнення дидактичних одиниць	- укрупнення дидактичних одиниць, П. М. Ерднієв
Процесуальна	- інтерактивного навчання (навчальні ігри); - програмованого навчання; - проблемного навчання	- проблемно-діалогова; - проблемно-задачна; - проблемно-алгоритмічна; - проблемно-контекстна; - проблемно-модельна; - проблемно-модульна; М.В.Кларін, Ю.С.Тюніков, М.И.Махмутов та ін.
Мотиваційна	- мотиваційного забезпечення навчального процесу; - формування пізнавальних інтересів	Г. І. Щукіна, Т. І.Шамова, І. Ф. Харламова та ін.
Організаційна	- гуманістичної педагогіки; - педагогіки співробітництва; - концентрованого навчання	Я. А. Коменський, І. Ф. Гербарт, В. В. Розанов, К. Д. Ушинський, П. П. Блонський (ідеї); Ш. А. Амонашвілі, Г. То блер, Б. Ф. Райський, М. П. Щегінін, Г. Г.Ібрагімов, П.Б.Ерднієв Технології

А. К. Колеченко [3] розрізняє дві групи технологій, що використовуються в освіті – педагогічні (операції і дії, що відчутні фізично) та психологічні (операції і дії, що носять прихований характер). У свою чергу, з-поміж педагогічних технологій автор виокремлює технології навчання, виховання, розвитку та діагностики. Під тех-

нологіями навчання науковець розуміє «набір операцій із формування знань, умінь і навичок». Означений підхід – своєрідна відповідь існуючим у педагогічному середовищі запитам на певний «універсальний рецепт хорошого методу навчання».

У зв'язку з цим Ю. К. Бабанський застерігає, що

«неможливо знайти універсального для всіх випадків методу навчання. Неприпустимі методичні рекомендації без зазначення меж їх застосування, а також визначення, до яких наслідків може призвести використання конкретної технології».

Енциклопедичний підхід до проблеми систематизації в рамках існуючого інформаційного буму технологій навчання отримав подальший розвиток у роботах Г. К. Селевка [8]. Різноманіття технологій (близько 500) було представлено А. К. Колеченком в «Енциклопедії педагогічних технологій» [3].

Сьогодні можна впевнено стверджувати й про наявність інших підходів до класифікації технологій навчання, зокрема:

- за джерелом виникнення (на основі педагогічного досвіду або наукової концепції);
- за цілями і завданнями (формування знань, виховання особистісних якостей, розвиток індивідуальності);
- за функціями вчителя (діагностика, управління конфліктами та ін.);
- за акцентом на одній зі сторін процесу навчання, а саме: змістовній (чому вчити), процесуальній (як учити), мотиваційній (як активізувати діяльність учнів) та організаційній (як структурувати діяльність учителя та учнів);
- за типом взаємодії «учитель-учень» (пасивні, активні, інтерактивні).

У представленому дослідженні, яке було проведене в рамках діяльності науково-дослідної лабораторії з

проблем підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти КЗ «Запорізький ОШПО», ми дотримувалися класифікації технологій навчання на основі співвіднесення навчального процесу із запланованими результатами (досягнення яких визначається способом діяльності учня), розділяючи погляди І. Я. Лернера, В. В. Юдіна та інших, які обґрунтовують зміст освіти, в першу чергу, з точки зору способу діяльності, яким повинен оволодіти учень. Відповідно до цього положення можна виокремити такі основні групи технологій навчання, як комунікативні, дискусійні, ігрові, проєктні, дослідні.

Використання конкретних технологій навчання в шкільній практиці буде ефективним лише за умови, якщо буде обумовлено спрямованість на той чи інший результат навчання. Тому є сенс розглянути основні групи технологій з точки зору отриманого результату. Таким чином, деякі результати використання конкретних технологій навчання можуть бути зафіксовані і виміряні одразу після закінчення уроку, інші, так звані відтерміновані, можуть проявитися через певний час, а інколи й узагалі не усвідомлюються вчителем як результат конкретних уроків, однак є наслідком регулярного використання конкретних технологій.

Виходячи з цього, варто з'ясувати зв'язок між технологіями навчання і його результатами (див. табл. 2).

Таблиця 2

Зв'язок між технологіями і результатами навчання

Групи технологій	Результати явні/фіксуються/вимірювані	Результати приховані/відтерміновані
<i>Комунікативні</i>	- отриманий і осмислений досвід спілкування в різних, але гранично конкретних ситуаціях; - оволодіння новими формами спілкування; - оволодіння вербальними та невербальними формами комунікації	- загальний рівень комунікативної культури; - культура спілкування з однолітками та вчителями у навчальних та позанавчальних ситуаціях; - уміння і готовність відкрито вербально і невербально взаємодіяти з іншими
<i>Дискусійні</i>	- уміння аргументувати певну точку зору; - уміння опонувати; - уміння аналізувати різні точки зору	- розвинена комунікативна і дискусійна культура; - високий рівень розвитку логічних умінь; - високий рівень толерантності; - високий рівень емпатії
<i>Інформаційно-комунікаційні</i>	- володіння навичками «добування» і ранжування інформації; - володіння навичками оцінки достовірності та валідності інформації; - володіння навичками технічної підготовки презентаційних та інших матеріалів в електронному вигляді тощо	- здатність і готовність використовувати інформаційні мережі й інші можливості електронних систем як ресурс у повсякденному та професійному житті
<i>Ігрові</i>	- оволодіння конкретними навичками; - відпрацювання моделей поведінки в ході виконання ігрових дій	- внутрішня підготовленість до «відтворюваної» ситуації (під час участі в рольових і ділових іграх)
<i>Проєктні</i>	- група умінь і навичок з планування, виконання певних дій із метою досягнення конкретного, вимірюваного, закріпленого результату і презентації результатів своєї роботи; - здатність до міжпредметного використання ресурсів	- усвідомлена готовність до участі в роботі колективу в режимі проєкту (обмежені терміни і ресурси, чіткі вимірювані цілі, прийняття і виконання певної ролі і особиста відповідальність); - презентаційні вміння
<i>Дослідні</i>	- володіння конкретними методиками проведення досліджень у різних галузях; - навички аналітичної роботи з інформацією (аналіз і синтез); - логічні вміння	- високий рівень аналітичного мислення; - сформований науковий світогляд; - високий рівень мотивації до самостійної пізнавальної діяльності

Висновок. Таким чином, представлений нами розподіл специфіки різних технологій, звичайно, є умовним, проте він дає змогу вчителю зробити осмислений вибір технологій навчання при проектуванні навчального процесу. Саме готовність учителя зробити цей відбір ми вважаємо однією з умов підвищення якості освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна цільова соціальна програма підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/561-2011-p>.
2. Енциклопедія освіти / АПН України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Колеченко А. К. Энциклопедия педагогических технологий : пособие для преподавателей. – СПб.: КАРО, 2002. – 368 с.
4. Конаржевский Ю. А. Педагогический анализ учебно-воспитательного процесса и управление

школой : для директоров и заместителей директоров школ. – М., 1997. – 362 с.

5. Концепція якості освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.osvita.ua/school/manage/general/1342/>.

6. Малафік І. В. Дидактика : навч. посібник / К. : Кондор, 2009. – 406 с.

7. Полат Е. С. Концепции и технологии обучения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://psylist.net/pedagogika/context.htm>.

8. Энциклопедия образовательных технологий : в 2-х т. / Г. К. Селевко. – М., 2006. – Т. 1 – 816 с. ; Т. 2. – 816 с.

9. Современные педагогические технологии в работе учителя [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://festival.1september.ru/articles/508936/>.

10. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Дидактика>.

Дата надходження до редакції: 31.03.2015 р.

УДК 378.147:33

Катерина КИРИЛЕНКО,

кандидат філософських наук,

доцент, завідувач кафедри філософії

Київського національного університету культури і мистецтв

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КУЛЬТУРОЛОГІЇ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті представлено розроблену автором структурно-функціональну модель формування інноваційної культури майбутніх фахівців культурології у вищому навчальному закладі, яка передбачає шість складових, зокрема: цільову, методологічну, змістову, операційну (поведінково-діяльну), технологічну, емпіричну. Схарактеризовано та схематично відображено компоненти складових моделі; висвітлено загальні результати її апробації у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, інноваційна культура, структурно-функціональна модель, майбутній фахівець культурології.

В статье представлена разработанная автором структурно-функциональная модель формирования инновационной культуры будущих специалистов культурологии в высшем учебном заведении, которая включает шесть составляю-

щих, в частности: целевую, методологическую, содержательную, операционную (поведенчески-деятельностную), технологическую, эмпирическую. Охарактеризованы и схематически отражены компоненты составляющих модели; представлены общие результаты ее апробации в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, инновационная культура, структурно-функциональная модель, будущий специалист культурологии.

In the article the author developed structural-functional model of innovation culture of the future experts of cultural studies in higher education, which has six components: a target; methodological; contents; operational (behavioral and activity); Technology; empirical. Author determined and schematically shows the components of the model